

PIEBALGA

No Madonas uz Piebalgas vēsturisko novadu

Maršruta pamatgaita: Madona – Vecpiebalga (ar apkārtni) – Ineši – Kaive – Lode – Taurene – Dzērbene – Drusti – Jaunpiebalga – Ranka – Lizums – Druviena – Pērlis – Graši – Cesvaine – Bīksēre – Madona

Skalbes muzejs "Saulrietos", brāļi Kaudzītes – "Kalna Kaibēnos", Kencis un Pāvuls no "Mērnieku laikiem", Poruka "Pērļu zvejnieki", bagātņieka Buņģa lāde, Emīls Dārziņš – šie meistari un viņu radītie darbi ir tapuši Piebalgā. Un šajā pusē ir skatāmas viņu dzīves vietas un muzeji. Teiksmainie ezeri Alauks un Inesis, Vecpiebalgas ūdensrozes – tie ir tādi kā Latvijas simboli. Nelielais kultūrvēsturiskais novads ir izvietojies ainaviskā apvidū – Vidzemes augstienē, arī tāpēc tas ir tik skaists. Un ūdensrozes te patiešām zied!

MARŠRUTA RAKSTUROJUMS

Transporta līdzeklis: Automašīna.

Sākums/galapunkts: Madona.

Garums: ~230 km (atkarīgs no apskatei izvēlēto objektu skaita u.c. faktoriem).

Aptuvenais veikšanas laiks: Divas – trīs dienas (atkarībā no apskatei izvēlēto objektu skaita un tajā pavadītā laika).

Ceļa segums: Maršrutā ir liels grantēto ceļu īpatsvars:

Vecpiebalgas apkaimē, Inešu – Taurenes posmā, Dzērbenes – Jaunpiebalgas un Lizuma – Druvienas – Kraukļu posmā.

Ieteicamais laiks: Maijs – septembris.

Loģistika: Tā kā maršruts ir aplveida, to var sākt/beigt jebkurā citā punktā, piemēram – Vecpiebalgā. Maršrutu var uzsākt arī no Cēšim, Raunas, Smiltenes vai Gulbenes puses.

Der zināt! Atsevišķos posmos, īpaši Druvienas – Pērļa – Kraukļu posmā ir/var būt ļoti sliktas kvalitātes ceļi, īpaši pēc lietavām. Pirms brauciena jānoskaidro aktuālā informācija par muzeju u.c. vietu darba laikiem, kā arī jāapmeklē vietējie TIC.

Objektos, kurus vēlaties apskatīt no iekšpuses (vai kuriem nav atrodams darba laiks), savs apmeklējums jāpiesaka savlaicīgi.

Maršruts šķērso: Vecpiebalgas aizsargājamo ainavu apvidu. Ceļojuma laikā izturēsimies saudzīgi pret dabas un cilvēkradītājam vērtībām!

Plašāka informācija par maršruta apskates objektiem (aprakstītiem šajā lapā, kā arī citiem), naktsmītnēm un krodziņiem atrodama www.celotajs.lv. Naktsmītnu un krodziņu numuri sakrīt ar interneta datu bāzi www.celotajs.lv – meklējiet pēc tiem. Citu etnogrāfisko novadu maršruti (sui, lībieši, sēļi, zemgaļi, piebaldzēni, latgaļi, malēnieši u.c.) Latvijas apceļotājiem atrodami www.tures.celotajs.lv

www.celotajs.lv

VĒRTS REDZĒT!

1. Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs. Muzejs (dibināts 1944. g.) meklējams Skolas ielā 10. Viens no vecākajiem Vidzemes muzejiem, kura krājumā ir eksponāti no vidējā un jaunākā dzelzs laikmeta, kas atrasti Lubāna ezera apkārtnē. Muzeja darbinieki organizē gan tematiskas (saistītas ar novada kultūrvēsturi), gan mākslas izstādes. Muzejs izvietots bijušās **Biržu muižas vēsturiskajās ēkās** ♦ +371 64822480.

2. Kučuru dzirnavas. Pirmās ūdensdzirnavas uz Viešupes bija celtas 1345. g. Tās darbojās līdz 2000. g. Kučuru saimnieki – Dainis un Jānis Medņi ir saglabājuši dzirnavu ēku, tajā iekārtojot muzeju. Kučuri ir pazīstami ar savu kāzu tradīciju piedāvājumu. +371 26138086.

3. Vecpiebalgas luterāņu baznīca. Pirmo Dievnamu Vecpiebalgā uzcēla 1345. g., bet nākamo 1839.–1845. g. lībiešu būvuzņēmēja Mārča Sāruma vadībā. To sagrāva 1944. g. rudenī un atjaunoja 1995.–1997. g. Baznīcas altāri novietota J. Jēgers altārglezne "Kristus staigā pa Piebalgas zemi". Baznīca apskatāma arī no iekšpuses. Pie dievnama novietots **akmens** politiski represēto piemiņai. +371 26317424.

4. ♦ Vecpiebalgas pilsdrupas. Atrodas Vecpiebalgas DA aiz baznīcas. 1340.–1365. g. Rīgas arhibīskaps šeit uzcēla pili – cietoksni, ko apjoza aizsarggrāvis. Pils ziemeļu pusē atradās priekštilta nocietinājumi, bet austrumdaļā – pils galvenā ieeja un tornis. Pili postīja 1577. g., bet pilnībā sagrāva 18. gs.

5. ♦ Grišku kalns. Atrodas 0,3 km ziemeļos no Vecpiebalgas pilsdrupām. Ap 10 m augsto, bet izteiksmīgo pauguru sauc arī par Piebalgas, Balgas un Veļķu pilskalnu. 13. gs. šeit bijusi nozīmīga apmetnes vieta. Bezlapu laikā no tā paveras skats uz Vecpiebalgas baznīcu un pilsdrupu vietu. Pilskalna piekāpjē ir aka ar **Griškavotu**.

6. ♦ "Saulrieti". "Saulrietos" (3 km no Vecpiebalgas centra) izveidots pasakas "Kaķīša dzirnavas" autora Kārļa Skalbes (1879.–1945.) memoriālais muzejs. Tas atrodas 1926. g. celtajā dzejnieka un prozaika vasaras namā (pavadija vasaras no 1926.–1944.) un darbojas kopš 1987. g. Blakus esošā **Vaktskalna** rietumu nogāzē (skaists skats uz Alauksu) 1992. g. pārapbedīja urnu ar Zviedrijā mirušā K. Skalbes un viņa dzīvesbiedres – Lizetes Skalbes pelniem, kur izveidots savdabīgs **pieminekļis** akmens laivas formā. +371 26494406.

7. ♦ "Vēveri". Atrodas 7 km ziemeļos no Vecpiebalgas centra. Te apskatāmas 19. gs. Piebalgas lauku ainavai raksturīgas zemnieku un amatnieku sētas ar darbarīkiem un sadzīves priekšmetiem, kā arī nesen atjaunotās **vējdzirnavas**. "Vēveros" joprojām dzīvo daži vietējie cilvēki. Ieteicama muzeja apskate vietējā gida pavadībā! +371 29364806.

8. Vecpiebalgas ūdensrozes. Vecpiebalgas centrā, Bērzkroga – Madonas ceļa malā ir izrakts diķis, kurā audzē dažādu šķirņu un krāsu ūdensrozes. Te var iegādāties stādus un noklausīties saimnieka stāstā par to, kā radusies tik populārā "tautas dziesma" par Vecpiebalgas ūdensrozēm. Kamēr vecāki uzklausa stāstus, bērni no rokas var pabarot karūsas. +371 26253468.

9. "Viduskapi". Atrodas Vecpiebalgas centrā pie Inešu ceļa. Šeit atdusas legendārā romāna "Mērnīku laiki" autori – brāļi Reinis un Matīss

Kaudzītes, sabiedriskais darbinieks un valodnieks Atis Kronvalds u.c. Viņu pieminekļus atrast palīdzēs izvietotās kartes un norādes.

10. Vecpiebalgas kultūras nams. Atrodas Vecpiebalgas dienviddaļā pie Inešu ceļa. No sarkanajiem ķieģeļiem būvētā ēka uzcelta 1887. g. par vietējo iedzīvotāju saimnieciskajiem līdzekļiem. Vairāk nekā simts gadus šī ir vieta, kur vecpiebaldzēni pulcējas uz nozīmīgiem notikumiem, svētkiem, uzturot novada kultūras mantojumu. Celtni uzskata par vienu no spilgtākajiem Latvijas lauku arhitektūras pieminekļiem. Tai blakus uzstādīts **pieminekļis brāļiem Kaudzītēm**.

11. "Kaikaši". Meklējami ~1 km DR no Vecpiebalgas centra, Kaikašu mazciemā. "Kaikašos" dzimis latviešu rakstnieks Antons Austrīšs (1884.–1934.). Vecpiebalga bija vieta, kur topošais rakstnieks ieguva pamatizglītību. Viens no zināmākajiem A. Austrīša darbiem ir stāstu krājums "Puišķans" (1931.). Muzeju, kurā apskatāmi dažādi lauku sadzīves un ar rakstnieku saistīti priekšmeti un eksponāti, vērts iepazīt vietējā gida pavadībā. +371 26132270.

12. ♦ Vecpiebalgas muiža. Atrodas Inešu centrā, 5 km dienvidos no Vecpiebalgas. Tās pirmsākumi meklējami 17. gs. otrajā pusē – 19. gs., kad Orisāres (Orizāre, Arisa) upītes krastos 1786. g. tapusi klasicisma stilā celtā grāfu Šeremetjevu pils. 1905. g. nemieros to nodedzināja, bet četrus gadus vēlāk atjaunoja. Muižas kompleksu ieskauj regulāra plānojuma **ainavu parks**. Vecpiebalgas muiža kalpojusi par Slātavas muižas prototipu romānā "Mērnīku laiki" 1992. g. viņa pagrabā izveidoja **Piebalgas novada muzeju**. Muižas pili darbojas Inešu pagasta padome un **Porcelāna apgleznošanas studija**.

13. Piebalgas porcelāna fabrika. Atrodas Inešos, iepretim muižas parkam. No 2007. g. individuāli vai ekskursantu grupas var apskatīt porcelāna ražotni, ekspozīciju ar izstrādājumiem, iegādāties suvenīrus vai veikt individuālo pasūtījumu. Bērniem īpašu prieku sagādās darbošanās Porcelāna apgleznošanas studijā, kas atrodas Vecpiebalgas muižas pili. +371 29721836.

14. ♦ "Kalna Kaibēni". Atrodas Kaibēnu kalnā (226 m v.j.l.) – 7 km rietumos no Inešiem. Nominēts kā Latvijas vecākais (no 1929. g.) memoriālais muzejs. "Kalna Kaibēnu" ēkas ir celtas laika posmā no 18.–19. gs. un tajās apskatāmi tautskolotāju un rakstnieku Reiņa (1839.–1920.) un Matīsa (1848.–1926.) Kaudzīšu pašu būvētā veranda, kāpnes, sienas skapji, parketa imitācijas un R. Kaudzītes izveidotā ratiņu virpotava. **Ratnīcā** ir izvietota seno darba rīku kolekcija. Autentisko viensētu ieskauj rakstnieku stādītais **dārzs** ar koktēlnieka K. Kugras veidotajiem romāna "Mērnīku laiki" **tēliem**. "Kalna Kaibēnos" tapis leģendārais romāns "Mērnīku laiki". Laikā no 1868.–1882. g. dzīvojamā ēkā atradusies pagastskola, kurā Matīss strādāja par skolotāju, bet Reinis – par skolotāja palīgu. Muzeju obligāti ieteicams apskatīt vietējā gida pavadībā. +371 26185382.

15. ♦ Kalna Antēnu rija. Atrodas 2,5 km dienvidos no "Kalna Kaibēniem". Ap 300 gadus vecā rija, ko atjaunoja 2008. gadā, ir uzskatāma par Baltijas (Eiropas) mērogā vienreizēju koka

arhitektūras pieminekli. Šobrīd tā ir Latvijā lielākā senlaiku dzīvojamā rija. Apmeklējums iepriekš jāpiesaka: +371 29266840.

16. Lodes (Apšu) luterāņu baznīca. Meklējama starp Bānūžu un Ilzes ezeriem. Vienreizējs koka celtniecības paraugs, kas tapis iepriekšējā dievnama vietā – 1780. g. Baznīca celta guļbūves tehnikā un līdz pat 20. gs. sākumam ēkai bijis salmu jumts, ko pēcāk nomainīja ar koka šķindeļiem. Tornī piebūvēja 1911. g. 1994. g. atjaunoja baznīcas torni. Unikāli ir baznīcas logi, kas saglabājušies no 18. gs. Altāris, kancele un ērģeļu prospekts izgatavots 1893. g. Pie baznīcas uzņemtas mākslas filmas "Aija" ainas. Apskatāma arī no iekšpuses. +371 29352904.

17. Dzērbenes luterāņu baznīca. Tagadējais dievnams (iepriekšējie celti 1652. un 1776. g.) būvēts laikā no 1839.–1842. g. Vidzemē pazīstamā lībiešu būvmeistara Mārča Sāruma (1799.–1859.) vadībā. Par prototipu tam izmantoti Pievolgas vācu koloniju baznīcu veidoli. Dievnama altāri atrodas Pitera Paula Rubensa gleznas "Kristus pie krusta" kopija (oriģināls – Minhenē), ko 1887. g. baznīcai uzdāvināja Nēķena muižas īpašniece. Baznīcas remonta laikā (1928. g.) atklāja **piemiņas plāksnes** 1. pasaules karā un Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem. Celtnes autors un būvdarbu virszraugs – H. fon Hagemēstārs esot teicis, ka šis dievnams esot "vienīgā baznīca Vidzemē un varbūt arī pasaulē, kas uzcelta bez apreibināšanās". +371 29390282.

18. Dzērbenes muiža. Atrodas 0,9 km ZR no Dzērbenes centra. Muižas komplekss veidojies 14. gs. celtās un 1577. g. nopostītās mūra pils vietā. Muižas pils (18. gs. beigas, klasicisma stils) savā pastāvēšanas laikā piedzīvojusi vairākkārtīgu nopostīšanu (1905. g., 1. pasaules karā) un tai sekojošu atjaunotni. 19. gs. beigās tapa piebūve – iespaidīgs četrstūru neogotikas stila tornis. Laikā no 1927.–1975. g. pili darbojās lauksaimniecības skola, tagad – Dzērbenes pagasta pārvalde, Tautas nams un mūzikas skola. Pili ieskauj **parks** ar septiņu diķu kaskādi. No kādreiz iespaidīgā laukakmeņu žoga saglabājušies vien pils **vārtu stabi**. Dažādā stāvoklī (arī avārijas) atrodas citas muižas ēkas. 2010. gadā tika veikta pils iekštelpu un ārējās fasādes restaurācija. Iepriekš piesakoties, var izbaudīt muižas spoku kambari. +371 29408315.

19. Jaunpiebalgas muižas kroga ēka. Atrodas 0,9 km no Jaunpiebalgas muižas pils, Jaunpiebalgas centra virzienā. Redzot šo ēku, nav jāpārliecina, ka tā ir viena no garākajām Vidzemē.

20. Jaunpiebalgas Sv. Toma evaņģēliski luteriskā baznīca. Atrodas Jaunpiebalgas centrā. Tās celtniecību laikā no 1801.–1804. g. vadīja Cēsu būvmeistars Fridrihs Veits. Dievnama altāra centrā atrodas glezna "Kristus pie krusta" (19. gs. otrā puse). Zvans liets 1895. g., bet ērģeles tapušas 1914. g. Pie ieejas atrodas 1930. g. atklātais **pieminekļis** 1. pasaules karā un Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem (tēlnieks K. Zāle). Nesen ir pabeigti baznīcas fasādes atjaunošanas darbi, bet šobrīd notiek dievnama interjera restaurācija. +371 28381573; 26615072.

21. Latviska lauku sēta "Lielkrūzes". Atrodas ~4 km rietumos no Jaunpiebalgas. Videi draudzīga saimniecība, kur var iegūt noderīgu informāciju un iegādāties lauku labumus. Etnogrāfiskā veidola viensētā var pieteikties uz saulgriežu svētku svinībām un izbaudīt lauku pirti. +371 29146397.

Foto no "Lielkrūžu" arhīva

22. Velēnas luterāņu baznīca. Atrodas Smiltenes – Gulbenes – Lizuma ceļu krustojumā. No laukakmeņiem un sarkanajiem ķieģeļiem celtais dievnams ir jau piektais. Stāsta, ka pirmās koka baznīcas jumts ir bijis klāts ar velēnām. Baznīca ir celta laikā no 1896.–1898. gadam. 1898. g. Zauera firmā būvētās ērģeles (darbojas) ir vienas no labākajām Latvijā. Instrumenta skaņās ļaus ieklausīties baznīcas gide, kura ir ērģelniece. +371 26387499.

23. Lizuma muiža. Skaistā pils ēka atrodas Lizuma centrā. Lizuma muižas īpašumi piederējuši dažādām dzimtām – vācbaltiešiem Tizenhauzeniem, Malamiem un Volfiem. 1836. g. muižu iegādājās barons Otto Gotlībs fon Volfs, kura laikā muižas pils iegūst tagadējo veidolu – Tjodoru neogotikas stilu ar poligonālu torni. Jau no 1937. g. pili izvietojusies Lizuma skola. Saglabājušies atsevišķi interjera elementi kāpņu telpā, Zilajā (Mednieku) zālē u.c. Pili ieskauj **parks**, kur atrodas muižas saimniecības ēkas – **mūra klēts** (te kultūras nams), 1876. g. celtais **zirgu stallis** (sporta halle), kalpu un dārznieka **namīņš** u.c. Bijušajā **spirta brūzi** ražo Gotiņas konfektes. Pils tornī izveidots vidusskolas **novadpētniecības muzejs**. +371 26550837.

24. Lizuma vēdzirnavas. Meklējamas Lizuma ciema dienviddaļā. Tās ir vienas no retajām Latvijas vēdzirnavām (1880. g.), kas saglabājušas labā stāvoklī. Mūsdienās dzirnavās ir izveidota izstāžu zāle, kur apskatāmas Lizuma novada u.c. mākslinieku eksponētie darbi. +371 29704088.

25. Druvienas Vecā skola. Atrodas Druvienas – Liezēres ceļa malā. Vēsturiskajā skolas ēkā 1964. g. iekārtots muzejs. Skolas vārds ir saistīts ar latviešu rakstnieku Jāni Poruku (1871.–1911.), kuram izveidota piemiņas istaba. Otrajā stāvā var apskatīt klasi un pasēdēt senajos skolas solos. Te sena tāfele, globuss un skolas zvans. guļamtnē redzamas skolēnu gultas un ēdiena lādes, kā Poruka stāstu varoņu - Cibiņa un Bunģa laikos. Muzejā ik gadu atzīmē J. Poruka dzejas dienas un Lieldienas. Ļoti saistošs vietējā gida stāstījums! +371 26473671.

26. Druvienas "Silmači". Silmači atrodas ap 1 km rietumos no Pērļa. Te ir izveidota (20. gs. 80. gados) **brīvdabas estrāde** (celta tikai vienai izrādei, ko Latvijas Nacionālais teātris spēlēja 1986. g. Līgo svētkos), kur Jāņu laikā spēlēja Rūdolfa Blaumaņa izcilo lugu "Skröderdienas Silmačos". Pie estrādes izveidots attiecīgajai tematikai veltīts **muzejs** (arī 1986. g. un veltīts vienai izrādei), kurā glabājas lugas manuskripts (1902. g.). +371 26184864.

27. Cesvaines pils. Viena no skaistākajām Latvijas pilīm (eklektisma stils), ko pils saimnieks Ādolfs fon Vulfs esot uzdāvinājis savai sievai. Pēc arhitekta H. Grīzebaha projekta amatnieki, to uzcēla laikā no 1893.–1896. g. Joprojām rit pils atjaunošanas darbi, taču pēc ugunsgrēka tā "piedzimusi" citā kvalitātē. Pie pils **Sūlas** upītes krastos plešas **Cesvaines parks**, kur atrodas ar mežu apaugušais **Cesvaines pilskalns** ar pils īpašnieka Ādolfa fon **Vulfa kapu**. Pili ir vērts izstaigāt vietējo gidu pavadībā. +371 64852225; 26172637.

TŪRISMA PAKALPOJUMI

Naktsmītnes

- 90** "Kučuru dzirnavas" – Aronas pag., p/n Lubeja, Madonas nov. +371 26138086
- 147** "Piekūni" – Vestienas pag., Madonas nov. +371 29416180
- 537** "Vestiena" – Vestienas pag., Madonas nov. +371 29249318
- 833** "Jaunogrīņi" – "Jaunogrīņi", Inešu pag., Vecpiebalgas nov. +371 29426585
- 904** "Jumurdas muiža" – Jumurdas pag., Ērgļu nov. +371 64871791; 29282601
- 143** "Kalmes" – Ērgļu pag., Ērgļu nov. +371 29124328
- 433** "Dzirnavas" – "Dzirnavas", Vecpiebalgas nov., Kaives pag. +371 29213828
- 144** **444** "Avotnieki" – Dzērbenes pag., Vecpiebalgas nov. +371 29284972
- 235** "Andrēni" – "Andrēni", Dzērbenes pag., Vecpiebalgas nov. +371 29482291
- 432** "Vecpāpāni" – "Vecpāpāni", Rankas pag. +371 26594575
- 911** "Grašu pils" – Cesvaines l.t. Madonas nov. +371 29448937; 64852200

Krodziņi

- 20477** "Šlāģeris" – Madona, Raiņa iela 10 a, +371 64807101
- 20380** "Smeceres krogs" – "Smeceres krogs", Mārcienas pag., Madonas nov. +371 64807500
- 20479** "Ūdensroze" – "Viesturi", Vecpiebalga, Vecpiebalgas nov. +371 27787588
- 20480** "Laura" – Vecpiebalga, Vecpiebalgas nov. +371 64107271
- 20478** "Gaujaskalns" – Meža iela 10, Jaunpiebalga. +371 64162442
- 20394** "Lācītes" – "Lācītes", Rankas pag., Gulbenes nov. +371 26599997; 64470062
- 20395** "Ozoli" – Lizums, Lizuma pag., Gulbenes nov., +371 64472458

Labiekārtotas vietas piknikam

- Atpūtas vieta – lapene atpūtas kompleksā "Lācītes"
- Atpūtas vieta "Vanagu avots" Druvienas pagasta Saltupē pie autoceļa Druviena – Ranka, 1,5 km no Druvienas centra
- Omulīga lapene un ugunsкура vieta Druvienas Vecās skolas teritorijā
- Piknika – atpūtas vieta Silmaču muzejā

Interesanti pasākumi

- Muzeju nakts Madonas novadpētniecības un mākslas muzejā - maijā
- Madonas pilsētas svētki - jūnijā
- Muzeju nakts Vecpiebalgas novadā un Jaunpiebalgas "Jānaskolā" 2013. gada 19. maijā
- "Vecpiebalga atver durvis" Vecpiebalgas novadā 2013. gada 15. – 21. jūlijā
- Lizuma pagasta svētki Lizumā, augustā
- Gulbenes novada svētki, augustā

Tūrisma informācija

- Madonas novada TIC, www.madona.lv, tic@madona.lv, Saieta laukums 1, +371 64860573; 29130437
- Vecpiebalgas TIP, www.vecpiebalga.lv, info.vecpiebalga@inbox.lv, Nēķena muiža, Taurene +371 26110724
- Cēsu TIC, www.tourism.cesis.lv, info@cesis.lv, Pils laukums 9, Cēsis, +371 64121815; 28318318
- Gulbenes TIC, www.gulbene.lv/tourism, tourists@gulbene.lv, Ābeļu iela 2, Gulbene, +371 64497729
- Cesvaines TIC, www.cesvaine.lv, turisma.info@cesvaine.lv, +371 64852225; 26172637

Noderīga informācija

- www.celotajs.lv (Lauku ceļotājs)
- www.daba.gov.lv (Vecpiebalgas aizsargājamo ainavu apvidus)
- www.jaunpiebalga.lv (Jaunpiebalga)
- www.piebalgasmuzeji.lv (Vecpiebalgas apkārtnes muzeji)
- www.ranka.lv (Ranka)
- www.lizums.lv (Lizums)

www.celotajs.lv